

Evita Arule izglīto sabiedrību par drošību internetā un medijpratību

Inga Kaļva-Miņina

Foto no E. Arules personīgā arhīva

Evita Arule par digitālo vidi un ar to saistītām aktualitātēm izglīto gan bērnus un jauniešus, gan arī pieaugušos, tai skaitā arī seniorus; attēlā – pirmsskolas izglītības iestādes “Sienāzītis” bērniem Evita vada izglītojošās nodarbības “Kad internetu lieto Tu, atceries par drošību!”.

7. februārī jau 20. gadu pēc kārtas tiks atzīmēta Vispasaules Drošāka interneta diena (#DID2023) ar saukli “Drošāks internets sākas ar tevi!”. Laikā, kad tik strauji attīstās modernās tehnoloģijas, kad ikdienā savu laiku arvien vairāk pavadām virtuālajā vidē, mums katram ir jāaizdomājas par to, kā rūpējamies par savu drošību internetā. Tikpat svarīgi ir aizdomāties arī par to, kāds ir mūsu ieguldījums, veidojot labāku interneta vidi, – gan pašiem izturoties atbildīgi, gan mācot citus.

Pastāstīt par drošību internetā aicināju Balvu Centrālās bibliotēkas Interneta pakalpojumu punkta, radošās lasītavas bērniem bibliotekāri, digitālo aģenti, Drošāka interneta vēstnesi un medijpratības meistari EVITU ARULI.

Pērn izglītoja 597 bērnus un jauniešus un 45 pieaugušos

«Mūsu bibliotēkā pirmais pasākums par drošību internetā tika rīkots jau 2009. gadā. Kad 2010. gadā sāku strādāt Balvu Centrālajā bibliotēkā, sapratu, ka šis ir mans lauciņš, kurā es darbošos. Izglītot sabiedrību par e-pakalpojumiem, drošību internetā esmu uzņēmusies kā misiju, saprotot, ka to vajag gan man, gan sabiedrībai,» stāsta E. Arule.

Drošāka interneta vēstnese atklāj, ka gada garumā piedāvā dažādas nodarbības skolēniem, pielāgojot tēmas konkrētajam vecumposmam, piemēram, mazākiem bērniem stāsta par pazemošanu internetā, lielākajiem – par seksingu (seksuāla rakstura ziņu, attēlu vai video sūtīšana kādam internetā). E. Arule atklāj, ka divi kovida gadi un karš Ukrainā ir radījis lielu dezinformācijas un viltus ziņu vilni, par ko savukārt ir jārūnā ar vecāko klašu skolēniem, izglītojot viņus.

«Pagājušajā gadā par drošību internetā un medijpratību izglītoju 597 bērnus un jauniešus un 45 pieaugušos, novadot 18 nodarbības. Jāuzsver, ka pērn lielākā daļa nodarbību vēl notika tiešsaistē. Man ir izveidojusies ilggadēja sadarbība ar Balvu Valsts ģimnāziju, kurā katru gadu septembrī notiekošajā Drošības dienā stāstu skolas audzēkņiem par drošību internetā. Februārī, kad notiek Vispasaules Drošāka interneta diena, tad, protams, tiek vairāk rīkotas dažādas ar šo tēmu saistītas aktivitātes. Parasti nodarbības rīkoju mēneša garumā, un jau šajā nedēļā notika pirmās nodarbības pirmsskolas izglītības iestāžu un pirmo klašu bērniem,» stāsta E. Arule, kā īpaši vērtīgu uzsverot uzņēmuma «Tet» skoliņu jeb izglītojošu raidījumu «Ričijs Rū un internets», kura piedāvātos video materiālus un darba lapa viņa izmanto savās nodarbībās. Par drošību internetā ar bērniem kopā mācās arī bērnu iemīļotais lācēns Ričijs Rū, un šo raidījumu «Tet» radījis kopā ar Drošāka interneta centru «Drossinternets.lv», lai palīdzētu jaunākajiem digitālās dzīves dalībniekiem izzināt drošu un atbildīgu interneta lietošanu (vērtīgi ir radoši mācību materiāli par astoņām tēmām, kuras aktuālas 4–7 gadu vecu bērnu vidū: sākot no izpratnes, kas ir internets un vai viss virtuālajā vidē redzētais ir īsts, līdz jēgpilnai interneta izmantošanai).

7. februārī, Vispasaules Drošāka interneta dienā, E. Arule, kā jau ierasts, informēs kolēģus par aktualitātēm, ko iemācījusies gada laikā, kā arī pārbaudīs savu kolēģu zināšanas par medijpratību un drošību internetā. Arī organizējot nodarbības bērniem, medijpratības meistare bērnus mudina darboties pašiem, izmantojot uz spēli balstītu mācīšanās platformu «Kahoot!» vai platformu *menti.com*. «Bērniem vajag darbošanos, un, ja to var darīt telefonā, tad pasākums ir izdevies,» saka E. Arule.

Nemītīgi pilnveidojas, apgūstot arvien jaunas aktualitātes

Mūsdienu laikmetā, kad modernās tehnoloģijas tik strauji attīstās, nav iespējams visu iemācīties uzreiz, – ir nemītīgi jāseko līdzi aktualitātēm, jāpilnveidojas un jāizglīto citi, ko arī dara Evita Arule. Kovida laikā viņa izmantoja lielsko iespēju attālināti piedalīties dažādos izglītojošos semināros, papildinot savas zināšanas par digitālo vidi, tāpat arī ir pilnveidojusies programmas «Dari digitāli» digitālo līderu mācībās, kļūstot par bibliotekāri – digitālo aģentu, kas Latvijas iedzīvotājus aicina iepazīt un izmantot e-risinājumus. Nozīmīgas bija arī pērn vasarā notikušās divu dienu apmācības reģionālajiem Drošāka interneta vēstnešiem. Pagājušajā gadā E. Arule uzsāka izglītošanos Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra ar Latvijas Republikas Kultūras ministrijas atbalstu īstenojamās mācībās «Medijpratības meistari». Tajās tiek apmācīti medijpratības meistari – mentori, un mācības ilgs līdz maijam (pirmās medijpratības meistaru apmācības, kuras E. Arule piedalījās, notika 2018. gadā).

«Lai iegūtu medijpratības meistara apliecību, būs jārīko pasākums. Plānoju martā – Digitālās nedēļas laikā – rīkot pasākumu senioriem. Viņi pārāk daudz uzticas nepatiesai informācijai, ir finansiāli apdraudēti, bieži vien iepērk dažādus brīnumlīdzekļus,» stāsta E. Arule, atklājot, ka darbā bieži sastopas ar senioriem, kuri noticejuši krāpniekiem. «Prieks, ka pēdējos gados sabiedrības izglītošanā iesaistās arī žurnālisti. Sabiedrību varam izglītot kopā – žurnālisti, pedagogi, bibliotekāri.»

Šajā mācību gadā Evita Arule Balvu Valsts ģimnāzijā ir sākusi strādāt kā medijpratības skolotāja, 7.a, 7.b un 7.c klasei un vidusskolēniem vadot pulciņu, kurā izglīto jauno paaudzi par mūsdienās tik aktuālām tēmām. Balvu novadā jau zina – Evita ir tā, kura par dažādiem jautājumiem, kas saistīti ar digitālo vidi, izglītos gan mazus, gan lielus, tādēļ bieži viņu aicina uz novada skolām, kur speciāliste izglīto ne vien skolēnus, bet, kas ir svarīgi, arī viņu vecākus, apmeklējot vecāku kopsapulces.

«Pagājušajā gadā vadīju nodarbības Balvu sākumskolā, Rekavas vidusskolā, Baltinavas vidusskolā, Eglaines pamatskolā, Stacijas pamatskolā, savukārt Alūksnes vidusskolā attālināti divas nodarbības novadīju 139 skolēniem. Mūsu novadā zina, ka jāvēršas pie manis, – es jau 14 gadus darbojos šajā jomā,» saka E. Arule.

Digitālā laikmeta izaicinājumi

Jautāju Evitai, kas ir tās tēmas, par kurām jo īpaši jāizglīto jaunā paaudze. Viņa atzīst, ka bīstami ir dažādos sociālajos tīklos tik populārie izaicinājumi (angliski – *challenge*) jeb uzdevumi, kurus veicot, bērni riskē pat ar savu dzīvību. «Zinu, ka sociālo mediju platformā «TikTok» uzturas arī bērni, bet vakarpusē tur uzdarbojas slimi cilvēki. Tikai no 13 gadu vecuma drīkst reģistrēties sociālajos tīklos, *WhatsApp* – no 16 gadiem,» stāsta E. Arule, uzsverot, ka te svarīga loma ir vecākiem. «Ja mazo klašu bērniem ir bīstami šie izaicinājumi, tad jauniešiem – sekstings. Pirms vairākiem gadiem arī mūsu novadā bija gadījums, kad meitene draugam bija nosūtījusi savus kailfoto, bet viņš dusmās tos nopludināja. Es stāstu jauniešiem un saku – šodien viens otram esat vistuvākie un mīļākie, bet rīt viss var notikt pavisam citādi. Kas tad notiks ar jūsu sūtītajiem foto un video?»

«Mani šobrīd visvairāk uztrauc mākslīgā intelekta draudi, īpaši šī nevainojamā, bet patiesībā ļaunā Chat GPT (*izstrādāts, lai simulētu automatizētu klientu apkalpošanas tērzeršanu – I.K.-M.*). Saka, ka šī programma nav kaitīga, bet pajautā, piemēram, kā es varu izdarīt otram sliktu, lai viņam sāp, un mākslīgais intelekts uzrakstīs izsmeļošu atbildi. Par šo šobrīd sāk runāt dažādi speciālisti, atzīstot, ka tas ir bīstami. Tāpat bīstami ir arī dziļviltojumi jeb *deep fake*. Un kādas pēdas/ informāciju mēs par sevi atstājam internetā? Es vienmēr stāstu jauniešiem, kas notiek, ja telefona iestatījumos ir ieslēgta atrašanās vietas noteikšana. Saku – paskatīšos jūsu laika skalu jebkurā jūsu sociālajā tīklā un pateikšu, kas jūs esat par cilvēku. Tas ir tik vienkārši. Kad mums no «Google Maps» atnāk informācija, kur visu mēnesi esi staigājis, un es redzu sevi – mājas, darbs, veikals, mājas, darbs, veikals, tad nevienam nav problēmu mani satikt pusceļā. Šis ir lietas, kas mani visvairāk uztrauc,» stāsta E. Arule, piebilstot: «Tehnoloģijas attīstās, mainās mūsu uztvere, paradumi – tas ir normāli. Bet jaunās tehnoloģijas ir jālieto samērīgi.»

Evitas Arules ikdiena ir saistīta ar digitālās vides aktualitātēm, sabiedrības izglītošanu šajā jomā, un, kā viņa pati saka, tad atpakaļceļa vairs nav: «Tā ir mana misija. Es visu laiku pilnveidoju savas zināšanas. Man ir prieks, ka ar skolām un pirmsskolas izglītības iestādēm ir izveidojusies tik fantastiska sadarbība. Man pašai patīk tas, ko daru, – man patīk redzēt bērnus, patīk tā sajūta, kad, nostājoties jauniešu auditorijas priekšā, redzu, ka viņi saprot, ka arī es pārzinu visus sociālos tīklus, to, kas aktuāls viņiem. Man ir paveicies, ka daba devusi labas komunikācijas prasmes ar dažādām vecumgrupām.»

«Pirmkārt, man ir paveicies ar Balvu Centrālās bibliotēkas direktori Rutu Cibuli, kura ļauj man tik aktīvi darboties. Jā, tas ir viens no mana darba pienākumiem, jo 14 gadus strādāju tieši Informācijas pakalpojumu punktā. Bet viņa ļauj man doties uz skolām, ir arī pati vedusi ar automašīnu uz nodarbībām, viņa ļauj man apmeklēt dažādas apmācības. Bibliotēkas vadītāja novērtē, cik tas ir mūsdienās aktuāli,» stāsta E. Arule.

Cilvēki, kuri savu darbu veic godprātīgi, ar misijas apziņu, nekad neprasa pretī, kas būs par padarīto. Arī Evita Arule savus darba pienākumus uztver nevis kā pienākumus, bet strādā no sirds, pati arvien apgūstot ko jaunu, daloties savās zināšanās ar sabiedrību. Tehnoloģijas attīstās, un tas ir labi, bet jāmeklē tās lietot jēgpilni un jāsaprot, ka virtuālā vide var nopietni ietekmēt reālās dzīves kvalitāti, ja nezināsim elementārus drošības noteikumus, kā sevi pasargāt.

* * *

Latvejis Drūšuoka interneta centrs dorbojās kūpš 2006. goda, izgleitoj i informej sabīdreibu par bārnu drūšeibu internetā, nūdrūsnoj īspieju ziņuoť par atkluotajim puorkuořumim internetā. Centra darbeibu koordinej Latvejis Interneta asociaceja. Latvejis Drūšuoka interneta centrs informej i izgleitoj bārnuš, jaunīšus, šķoluoťuoťus i vacuokus interneta satura drūšeibys jūmā – par īspiejamim riskim i apdraudieřumim internetā (naida kurynuošona, rasisms, bārnu pornografeja i pedofileja, emocionala pazemuošona internetā, personys identitatis zagšona i datu ļaunpruoťeiga izmontuošona, uzvedeibys nūteikumi internetā i tt..). Informacejis olūts: www.drossinternets.lv

* * *

Meldras Gailānes foto

Ir daudz guomotu, kas bārniem i ļaunīšim līķ aizadūmuot par drūšeibu internetā. Rēzeknis pilšatys Bārnu bibliotekys vacuokuo bibliotekare Meldra Gailāne īsoka īsavvērt deveņuos guomotouos, kas ļaus lobuok īpazeit interneta pasauli.

Linda Liukasa ir radejuse četrys guomotys bārnim par datorim serejā «Sveika, Rūbij!» (bīdreiba «Droši un koši»), kas mozajim laseituořim vīnkuořšā veidā ļaun izprast, kai struođoj dators i internets. Serejis guomotys da šam ir tulkuoťys vairook nakai 25 volūduos. Guomota «Programmēšana skolēniem. Tas ir tik vienkārši!» («Zvaigzne ABC») atkluoj rođūšu programiešonys procesu. Bet poši mozuokī programiešonu var īpazeit ar guomotys «Datori un programmēšana. Atver lodziņus!» («Zvaigzne ABC») paleidzeibu. Vidzemis Augstšķolys docente Solvita Denisa-Liepniece ar sovu guomotu bārnim «Sazvērestības teorija» («Latvijas Mediji») paleidz vacuokim sasarunuot ar mozajim laseituořim par tū, kai rūnās baumys, bailis i panika, kai tam vysam nasaļaut, tū atpazeit i stuotīs preteimā. Marks Uve Klings ir uzrakstejs prīceigu i aspruoťeigu guomateņu «Diena, kad ome salauza internetu» («Jāņa Rozes apgāds»), kas ļaun īsajust situacejā, kod pasaulī iz dažom stuņdem puorstuoj dorbuotīs internets. Bet norveģu rakstneicys Sigrī Agnētis Hansenys garstuosts pusaudžim skar aktuvalu tēmu – drūšeiba internetā. ▣

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projektu raksta «Evita Arule izglīto sabiedrību par drošību internetā un medijpratību» saturu atbild SIA «Vietējā».

MAF
Mediju atbalsta fonds